

Drömsamhället

Det finns en principiellt intressant diskussion som har förts mellan två amerikanska filosofer: John Rawls och Robert Nozick. Den handlar om hur drömsamhället ska se ut. Rawls gav redan på 1970-talet ut en mycket inflytelserik bok "A Theory of Justice". Rawls tänker sig i den att rationella individer möts för att besluta hur samhället ska se ut, men bakom "en okunnighetens slöja" utan att veta något om sig själva, samhällsposition, förmögenhet, intelligens, moral osv. Rawls och Nozick drar sedan olika slutsatser om hur samhället bör se ut.*

Din uppgift

Föreställ dig att alla – du och dina dina klasskamrater– är ännu ofödda själar som för ert olevda liv ska skapa ett samhälle för ert liv på jorden. Du kan födas som ung eller gammal, som sjuk eller frisk, i ett fattigt eller rikt land, som man eller kvinna, som arvtagare till Gad Rausing, eller med andra ord till praktiskt taget vad som helst. Vilka samhällsstrukturer, sociala system och statsapparat vill du då skapa kring ditt och dina klasskamraters nya liv? Ingen hänsyn behöver tas till nuvarande regler, men du bör tänka på livets alla skeden. Du ska tillsammans med två eller tre andra klasskamrater skapa detta samhälle som de ofödda själarna ska hamna i.

* – Nedan följer ett utdrag ur en sida som handlar om liberalism. Sidan kan väl sägas vara mycket välvilligt inställd till Nozick.

Ur <http://www.liberalismen.com/nozick.shtml>

"I nästa steg visar Nozick att skydd av frihet är den enda rättmätiga uppgift staten har. Det gör han genom att vända sig mot det vanligaste argumentet för större statsmakt, egendomsomfördelning. Den främste måltavlan är en annan Harvardfilosof, John Rawls. Rawls hade 1971 givit ut sin klassiker "A Theory of Justice" som utgår från ett något annorlunda naturtillstånd än Nozick. Han tänker sig att rationella individer möts för att besluta hur samhället ska se ut, men bakom "en okunnighetens slöja" utan att veta något om sig själva, samhällsposition, förmögenhet, intelligens, moral osv.

Enligt Rawls skulle alla inrikta sig på att försäkra sig mot det sämsta utfallet, så man skulle bestämma sig för en jämlik fördelning av alla livets goda, främst egendomen. Endast om någons förbättrade situation, t ex högre inkomst, gör det bättre även för den sämst ställda gruppen, så är det rättvist enligt Rawls.

Nozick invänder mot Rawls att denne betraktar all egendom som manna från himlen. Men det är ingen gemensam kaka som Rawls (eller individer i originalsituationen) har rätt att pytsa ut efter eget tycke och smak, för att göra sin egen situation så bra som möjligt. Det är tvärtom en mängd olika kakor som produceras av verkliga personer på olika håll i samhället.

För att kunna fördela denna egendom måste staten stjäla den av producenterna, eller de som dessa frivilligt överlåtit den till. Om det är rättvist har inte att göra med om någon i en viss situation skulle vilja ha producentens egendom för att göra det bra för sig själva.

Nozick gör en parallell med elever i en skola som fås att glömma vilka de är, vilken intelligens och vilja de har. Det är möjligt att dessa då skulle välja en helt jämlik fördelning av betyg och tentaresultat för att garantera sig från att få underkänt. Men vad bevisar det? Endast att vissa människor kanske vill ha vad andra har givit upphov till.

Rawls menar emellertid att ett sådant jämlikt utfall är rättvist om det tillämpas på hela samhället, därför att han är determinist. Han anser att framgången i ett samhälle beror på faktorer som vi inte har gjort oss förtjänta av, genupsättning, uppfostran, rika föräldrar osv. Nozick påpekar att i konsekvensens namn måste man i så fall även omfördela de naturliga förutsättningarna, om man har möjlighet att göra det. När man t ex kan bota blinda genom

att transplantera hornhinnor borde staten således tvinga en seende att efter ett visst antal år ge sina ögon till någon som är blind.

Detta illustrerar grundfrågan: Nozick menar att rättvist innehav inte handlar om att ha gjort sig förtjänt av något, utan om att ha rätt till egendomen. Enligt rawlska kriterier kanske jag inte har gjort mig förtjänt av de julklappar jag får varje år, det arv mina föräldrar ger mig, eller min genuppsättning. Men jag har inte tagit dem från någon annan som hade rätt till dem, och då finns det ingen annan som kan ha några anspråk på dem.”